

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Impola, Petteri

Title: Monipuolinen ja ymmärtävä kuvaus 1800-luvun alun Turun seksityöläisistä

Year: 2019

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Impola & Suomen Historiallinen Seura & Historian Ystävien Liitto, 2019.

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Impola, P. (2019). Monipuolinen ja ymmärtävä kuvaus 1800-luvun alun Turun seksityöläisistä. Historiallinen aikakauskirja, 117(2), 213-215.

Monipuolinen ja ymmärtävä kuvaus 1800-luvun alun Turun seksityöläisistä

Kirsi Vainio-Korhonen: **Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa. Seksityöläiset 1800-luvun alun Suomessa.** Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2018. 283 s. ISBN: 978-952-222-967-0.

Suomen historian professori Kirsi Vainio-Korhosen tietoteos käsittelee 1800-luvun alun seksityöläisiä. Aihe on tärkeä, koska 1800-luvun alun tai sitä varhaisempaa seksityötä ei ole juuri tutkittu Suomen (ja Ruotsin) osalta, toisin kuin 1800- ja 1900-lukujen vaihteen tilannetta, jolloin prostituutio tuli osaksi yhteiskunnallista keskustelua ja seksityön sääntely kiristyi¹ samalla valvonnan ja lähdeaineiston määrän kasvaessa. Tutkimus edustaa suuntausta, jossa seksityötä tarkastellaan rikoshistorian sijaan naisten työnteon ja toimijuuden, toisaalta terveyden ja laajemmin syrjäytyneisyyden historiana. Kirja on luonteva jatkumo Vainio-Korhosen perhettä, avioliittoa, rakkautta ja erityisesti naisten työn historiaa käsitelleille tutkimuksille.

Päälähteenä on Turun poliisikamarin veneeristen tautien valvontakirja eli terveyspäiväkirja. Siihen poliisimestari kirjasi säännöllisesti sukupuolitautien, lähinnä kupan, varalta kaupunginlääkärin tarkastamana yhteensä 164 tarkastusnaista vuosina 1838–1848. Vaikka muissakaan lähteissä ei puhuta suoraan heidän toimintansa ammattimaisuudesta tai mahdollisista palkkioista, Vainio-Korhonen päättelee uskottavasti, että naiset valikoitiin tarkastuksiin todennäköisimmin seksityöläisyyden takia: samanlaisia tarkastuksia tehtiin esimerkiksi Napoleonin Ranskassa, Turun venäläisestä sotaväestä oli valitettu jatkuvista sukupuolitautitartunnoista, huhtikuussa 1838 lääkintöhallitus määräsi varuskuntapaikkakuntien ”moraalittomaksi tunnetun naisväen” tarkastettavaksi ja tarkastetuista puolet oli jossain vaiheessa potilaina Turun veneerisellä kuurihuoneella. Alkujaan seksityön valvonta oli siis käytännön terveystarkastus – vuoden 1734 laki kielsi ilotalotoiminnan, muttei itsensä myymistä.

Tutkimustehtävä kiteytyy kolmeen teemaan: keitä tarkastusnaiset olivat, miksi heistä tuli seksityöläisiä ja millainen heidän elämänsä oli (muutoinkin)? Tutkimuksen menetelmää ei avata – se jää maininnaksi tutkijan hallussa olevasta pienoiselämäkerta- sekä tarkastusnaisten lapsia ja kummeja koskevasta tietokannasta. Käytännössä Vainio-Korhonen on käynyt terveyspäiväkirjan lisäksi läpi muita Turun poliisilaitoksen asiakirjoja sekä laajasti muun

¹ Esim. 1875 keisarillinen julistus niin sanotusta ohjesääntöisestä prostituutiosta ja 1889 rikoslaki.

muassa seurakuntien, oikeuslaitoksen, lääninvankilan ja -sairaalan aineistoja selvittäessään naisten elämänkaarta. Monen tarkastusnaisen osalta ei kuitenkaan ole kyetty selvittämään koko elämäntietoa. Esimerkiksi sivulla 227 selviää, että analyysi ylittää kuolinmerkintään asti vain 63 tarkastetun osalta, koska hyödynnetty HisKi-tietokanta päättyy pääosin 1850- ja 60-luvulle. Moni tutkituista myös muutti Ruotsiin tai Venäjälle. Vaikka kollektiivinen analyysi paikkaa yksittäisiä aukkoja eikä kaikkien elämäkertatietojen selvittäminen olisi ollut edes tarkoituksenmukaista, olisi lähdekritiikkiä ja tietojen yleistettävyyttä voinut avata jo johdannossa.

Laajan lähdeaineiston avulla tarkastusnaisista on saatu kattava yleiskuva (ikä, toiminta-aika, lapsimäärä, taudit, rikollisuus jne.), jota peilataan tarkasti tapausesimerkkeihin.

Monipuolisuus näkyy jäsenyyksessä, joka etenee tarkastusnaisten taustasta ja asumisesta lapsuuteen ja kotiin, tarkastusnaisten omiin lapsiin, seksityöhön ja lähdeaineiston rajoissa asiakaskuntaan, kehuhuoneisiin, tauti- ja sairaalakohtaloihin sekä avioliittomarkkinoihin, irtautumiseen seksityöstä ja lopulta erilaisiin kuolemiin. Vainio-Korhonen korostaa, että tarkastusnaisillakin oli useita rooleja esimerkiksi tyttärinä, äiteinä ja kaupunkilaisina. Seksityö oli heille usein osa hajanaista toimeentuloa ja samalla vain yksi ”moniongelmaisten naisten” (s. 233) haasteista.

Tärkeimmiksi vertailukohdiksi nousevat 1800-luvun osalta Toivo Nygårdin tutkimukset irtolaisuudesta, sukupuolitaudeista ja seksityöstä² ja suurimpia kaupunkeja koskevat, eritoten Antti Häkkisen³ ja Marianne Grönqvistin⁴, prostituutiotutkimukset. Porvarillinen perheihanne tiivistyi, suhtautuminen seksiin ja aviottomiin lapsiin tiukentui 1800-luvun aikana. Tämänkin tiedostaen Vainio-Korhosen tulokset ovat erittäin kiinnostavia. Vertaillen Turun palon jälkeistä aikaa vuosisadan vaihteen ohjesääntöiseen prostituutioon, hän löytää yllättävän isoja eroja seksityöläisten välillä ja suhtautumisessa heihin. Esimerkiksi Häkkisen tutkimat

² Mm. Toivo Nygård, *Irtolaisuus ja sen kontrolli 1800-luvun alun Suomessa*. Jyväskylän yliopisto 1985; Toivo Nygård, *Prostituutio 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa*. Teoksessa Erkki Markkanen (toim.) *Pysy lujana omalla maalla. Erkki Lehtiselle omistettu juhlaKirja*. Studia historica Jyväskyläläisiä 40. Jyväskylän yliopisto 1989.

³ Mm. Antti Häkkinen, *Rahasta – vaan ei rakkaudesta: Prostituutio Helsingissä 1867–1939*. Otava 1995; Helsingin prostituutiosta on julkaistu vastikään myös, Katja Tikka, Iisa Aaltonen & Elina Maaniitty, *Punaisten lyhtyjen Helsinki. Prostituutio pääkaupungin historiassa*. Minerva 2018.

⁴ Marianne Grönqvist, *Glädjeflickor och bordeller: Den reglementerade prostitutionen i Åbo kring sekelskiftet 1900*. Teoksessa Pia Forssell & John Strömberg (red.) *Historiska och litteraturhistoriska studier 75*. SLS 2000. Grönqvist esimerkiksi hyödyntää samaista Turun tarkastuskirjaa, vaikkakin todeten, että tarkastettuja olisi ollut 166 kappaletta, 293–294, nootti 44.

Helsingin prostituoidut olivat tyypillisesti hyvin nuoria, kaupungin ulkopuolelta, maaseudulta ja ulkomailta tulleita, työskennellen julkisesti, usein ilotalojen piirissä, leimautuen loppuiäkseen. Puoli vuosisataa aiemmin Turun seksityöläiset olivat pääosin keski-ikäisiä, työskentelivät itsenäisesti, vaikkakin usein kasarmien ja majatalojen tienoilla, ja olivat yleensä turkulaisia, kaupungin omia tuttuja naisia. Monilla säilyi lähin turvaverkosto eikä seksityö ollut vielä niin leimaavaa. Vähintään neljännes tarkastusnaisista avioitui, myös aviottomia lapsia ja sukupuolitauteja saaneet, ja aloitti kunniallisena pidetyn elämän.

Tutkimuskohteena Turku on hyvin perusteltu, koska suurena varuskunta-, satama- ja markkinakaupunkina siellä oli kysyntää seksityölle, mutta toisin kuin otsikko antaa ymmärtää, kirja ei kata koko Suomea. Maantieteellistä vertailua, myös Ruotsiin, tehdään kirjallisuuden avulla, mutta suurin osa siitä koskee, kuten todettua, varsin erilaista vuosisadanvaihdetta. Vainio-Korhonen kuvaa tonttinumeroiden tarkkuudella Turun palon jälkeistä kaupunkia, korostaen ajan omaleimaisuutta, köyhyyttä ja ihmisiä selviytymässä kriisistä; tämä on kiinnostavaa mutta ajatus Turusta tyypillisenä tai epätyypillisenä ”suomalaisena” esimerkkinä seksityöläisten toimintaympäristöstä jää mietityttämään. Kuten Vainio-Korhonen itsekin toteaa, tarkastukset tuli aloittaa muissakin varuskuntapaikoissa ja Helsingissä perustettiin 1847 oma terveystoimisto tarkastuksia varten, Turussa vasta 1876.

Vainio-Korhosen mukaan ”[t]urkulaisten naisten terveystarkastukset olivat Suomen ensimmäiset” (s. 14). Kuitenkin jo 12.2.1811 annettu keisarillisen kirje vaati tarkastettavaksi vangit, merimiehet, maakauppiaat, kaupparengit ja kaupustelevat naiset, johon Vainio-Korhonenkin viittaa, koska osa tarkastusnaisista hankki markkinapassin (s. 162). Hän ei kuitenkaan pohdi sitä, että samassa kirjeessä vaadittiin myös kaupunkien ”vähemmän siveellistä naisväkeä” hankkimaan lääkäriltä terveystodistus puolivuositain. Esimerkiksi Häkkinen on tulkinnut tämän tarkoittaneen, että Helsingissä – siis yleisemminkin Suomen kaupungeissa – aloitettiin seksityöläisten tarkastukset ainakin jossain määrin jo tuolloin. Itse kallistuisin samaan tulkintaan.⁵ Turussa tarkastukset olivat oletettavasti mittavimpia ja terveyspäiväkirja on luultavasti ensimmäinen yhtenäisenä säilynyt ja siksi merkittävä

⁵ Tarkastusten yleisyyteen viittaisi 1845 lääkintöhallituksen ylijohdajan näkemys, etteivät kaupunkien (*privilegierade eller tolererade*) yleisten ilotyttöjen kuukausitarkastukset olleet ehkäisseet tartuntoja. Itseasiassa jo 1844 lääkärinkunta ehdotti yhdeksi keinoksi bordellien perustamista Helsinkiin ja Turkuun. Ks. F.J. Rabbe, *Historiska uppgifter om veneriska smittan i Finland samt åtgärderne till dess förekommande, hämmande och utrotande intill år 1849. FLSH IV*. Helsingfors 1849–50, 138–139, 158–160; Nygård 1985, 132–133; Häkkinen 1995, 165; Grönqvist 2000, 292.

tutkimusaineisto. Jonkin toisen kaupungin tarkempi vertailu 1800-luvun alusta tai puolivälistä olisi kuitenkin vahvistanut entisestään väitettä seksityöläisyyden muutoksesta verrattuna autonomian ajan loppuun.

Haavoittuvissa olosuhteissa eläneitä tarkastusnaisia Vainio-Korhonen tutkii heidän omista lähtökohdistaan käsin, eikä viranomaiskontrollin tai asiakkaiden passiivisina uhreina. Tämä on kiitettävä näkökulma, jota Vainio-Korhonen perustelee ”historiallisena empatiana” (s. 20). Vertailukohtia haetaan esimerkiksi Anna Kontulan nykytutkimuksesta⁶, jossa on nostettu uhrinäkökulman ja ”huorastigman” rinnalle ajatus seksityöläisten toimijuudesta, omien palkkioiden, työaikojen ja asiakkaiden määrittäjinä. Vainio-Korhonen tulkitsee, että myös 1800-luvun turkulainen saattoi pakottamisen sijasta ajautua tai jopa valita seksityön lisäansioksi tai vaihtoehdoksi irtolaispäilyille ja rajuille kehruhuonetuomioille. Puolet tarkastetuista lueteltiin itsellisiksi, eikä pelkkä irtaus aiheuttanut juridista ongelmaa, jos naisella oli jokin toinen työ, asuinpaikka ja laillinen suojelus. Vakinaista työtä hankkimaan kehotetut tarkastusnaiset osasivatkin keksiä työtarjouksia, joiden tarkastaminen vei viranomaisilta aikaa tai vedota sairauksiin, raskauteen tai pienen lapsen hoitamiseen, jolloin laillista suojelua ei tarvittu. Lopulta vain vajaa viidennes tarkastusnaisista sai irtolaisuustuomion, ja heistäkin lähes kaikki valittivat ylemmille viranomaisille. Samoin aviottomia lapsia synnyttäneet tarkastusnaiset osoittivat usein aktiivista kurittomuutta jättämällä saapumatta yhteisöllisesti nöyryyttäviin kirkotuksiin.

Vainio-Korhonen pohtii laajasti myös tutkimusetiikkaa eikä tarkastusnaisista ole kerrottu mitään liian intiimiä. Onnistuneesti hän perustelee tarkastusnaisten synonyymiksi neutraalin ja kuvaavan *seksityöläinen*-käsitteen, vaikkei se ole aikalaistermi. Esimerkiksi *prostituoitu* olisi ollut huonompi vaihtoehto, koska se vakinaistui Suomessa vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla ja on negatiivisesti sävyttynyt – tosin kirjassa puhutaan myös ”ammattihaureudesta” jota voi pitää prostituution synonyymina (s. 23, 232, 239). Käytännönläheinen valinta on käyttää tarkastusnaisista heidän oikeita nimiään. Se on osa näkökulmaa, jossa seksityötä lähestytään ilman peittelevää paheksuntaa. Kirjaa lukiessa kuitenkin yllättää, että otsikon alleviivaama mutta kirjassa vain kahdesti mainittu ”Kirppu-Kaisa”, Catharina Juhontytär, ei ollutkaan tarkastusnainen. Hän oli yhden tarkastetun äiti ja

⁶ Anna Kontula, *Punainen eksodus. Tutkimus seksityöstä Suomessa*. Like 2008.

aviottomia lapsia saaneena itsekin mahdollisesti seksityöläinen. Kirjaan olisikin voinut liittää tarkastusnaisista nimiluettelon perustietoineen.

Kaikkienensa kirja on ymmärtävä ja monipuolinen kuvaus turkulaisista seksityöläisistä. Samalla se kuvaa laajempaa yhteiskunnallista, esimerkiksi tauti- ja perhekäsitysten, muutosta. Käytettyjen lähteiden osalta on perusteltua, että tiedot itse työstä ja asiakaskunnasta jäävät vähemmälle. Niiden ja esimerkiksi venäläisen väestön ja suomalaisten naisten suhteista laajemminkin jää aihetta lisätutkimuksille. Anakronismit välttävä ajallinen vertailu yleistää tutkimustuloksia osaksi laajempaa, nykyistäkin keskustelua. Teosta voi suositella sukupuoli-, perhe-, terveys- ja kaupunkihistoriasta sekä työn historiasta kiinnostuneille ja yhteiskunta- ja sosiaalitieteilijöille. Huoliteltu kieli tekee kirjasta helposti lähestyttävän myös suurelle yleisölle. Lähes jokaiselta aukeamalta löytyy kuvia, jotka on sidottu hienosti osaksi analyysia. Internetin kuvapankkeja on hyödynnetty vaivalla ja kirjaa varten on otettu valokuvia esimerkiksi Turun tapahtumapaikoista. Ei vähiten näistä syistä ja siksi että Vainio-Korhonen nostaa ansiokkaasti suomalaiset tarkastusnaiset terveys- ja rikostilastoista aktiivisiksi ihmisiksi, on kirja saanut runsaasti ansaittua huomiota.

Petteri Impola, FM, Jyväskylän yliopisto